

Bedevaart Zeebrug

Het boek over de joodse begraafplaats Zeeburg valt in drie delen uiteen: een historisch, een thematisch, over onder andere doodgravers, begraafgenootschappen en bedevaarten en een historisch sociografisch deel, met onder andere een analyse van de begraafboeken van Zeeburg vanaf 1834 tot 1914.

Terwijl de Portugees-joodse gemeenschap in eerste instantie toonaangevend was in Amsterdam, groeide die van de Asjkenaziem, de Joden uit Oost-Europa, door de progroms onstuimig. Deze nieuwkomers stroomden aan de onderkant van de samenleving binnen. In 1714 kocht de Hoogduitse Joodse Natie drie morgen land (ongeveer drie hectare) 'omtrent Zeeburg onder Diemen'. Op de begraafplaats Zeeburg kwamen 'de geringsten' te liggen, iets verderop in Muidenberg was de begraafplaats voor de beter gesitueerden of de aanzienlijken.

Hoewel de begraafplaats van begin af aan met een groot probleem worstelde, in de winter stond Zeeburg steevast onder water, werden er in de loop der tijd voortdurend nieuwe stukken land bijgekocht, zodat het in 1867 al vijftien minuten lopen was van de ingang van de begraafplaats naar het nieuwe veld. Eenmaal per jaar, op de eerste zondag tijdens de drie treurweken in de joodse maand Tammoez, die in de maanden juni of juli viel, zag het zwart van de mensen op Zeeburg. Dan vertrokken er voor de 'Bedevaart Zeeburg' zelfs speciale boten van de Prins Hendrikkade, de Nieuwe Herengracht en het Westerhoofd naar de Zeeburgerdijk ter hoogte van de begraafplaats. Later reed de 'Gooische Stoomtram' op die dagen extra vaak.

Meer dan

Zeeburg, geschiedenis van een joodse begraafplaats is meer dan een boek over de grootste joodse begraafplaats in Nederland: het is een eerbetoon aan de gemeenschap van arme Asjkenaziem. Net zoals *Oude muren, nieuwe burens* meer is dan een verslag van de renovatie van een huizenblok in de Gorontalostraat: ooit de schoonheid van een verlaten trappenportaal ondergaan?

TEKST: TINEKE KALK

Terecht eerherstel

Niet alleen aan de hand van de beroepen van hen die in Zeeburg begraven liggen (snijder, pakken-drager, rokkenstikker, turkkuier) maar ook aan het bovenmatig grote aantal (inclusief levenloos geboren) kinderen is te zien dat de lagere klasse ruim vertegenwoordigd was op Zeeburg. Ook diamantbewerker Jonas Arons kreeg een levenloze zoon, maar omdat hij schulden had kon hij de begrafeniskosten niet opbrengen. Toen de begrafeniskosten niet opbrengen. Toen de begrafeniskosten niet opbrengen. Toen de begrafeniskosten niet opbrengen. Toen de begrafeniskosten niet opbrengen. Toen de begrafeniskosten niet opbrengen.

De begraafboeken maken duidelijk dat in het eerste deel van de negentiende eeuw als adres vooral de Jodenhoek wordt opgegeven, Uilenburg, Vlooienburg en Rapenburg. Daarna komt er meer spreiding en wordt er naar de nieuwe wijken in Oost verhuisd. Want wonen doe je als Jood niet in West! Het meest oostelijk woont de bewaarder van Zeeburg, Mozes Verduin, wiens betrekking allesbehalve een vetpot was. Toen hij eens ziek was en zijn arts verklaarde dat hij geen zwaar graafwerk kon doen, werd er iemand voor

hem in de plaats ingehuurd. Maar wie moest dit betalen? Er waren bestuursleden die vonden dat Verduin dat maar zelf moest opbrengen.

Was Zeeburg in de achttiende en negentiende eeuw nog een begraafplaats op zekere afstand van de stad, aan het eind van de negentiende eeuw veranderde dat radicaal. De economie groeide stormachtig en er was zelfs even sprake van dat er een kanaal midden door de begraafplaats gegraven zou worden. Dat ging niet door, maar de begraafplaats kreeg wel huizen als burens. Omdat joodse begraafplaatsen in principe niet geruimd mogen worden, hield de stad Amsterdam noodgedwongen halt bij Zeeburg. In het gebied werden sportvelden aangelegd, het Zuiderzee- of Nieuwedieppark (nu Flevopark) werd geopend voor verpozing en ook de begraafplaats zelf ontwikkelde zich tot een groene zone aan de rand van de stad. Het oude polderlandschap met zijn precare balans tussen water en land was op Zeeburg het best bewaard gebleven.

In de oorlog, als de beheerder gedeporteerd is naar Auschwitz, stelen de hongerige bewoners van de Indische Buurt houten zerken om op te kunnen koken. Op foto's van na de oorlog is te zien hoe jongens voetballen tussen de verdwaalde zerken. Pas na 1980 komt er aandacht

voor de begraafplaats Zeeburg als historisch erfgoed en in de tweede plaats als ecologisch erfgoed. De Stichting Eerherstel Joodse Begraafplaats Zeeburg speelt daarin een grote rol. Zij is niet voor niets de opdrachtgever voor dit boeiende boek.

Bart Wallet, Liesbeth Huit-van Schimmel, Paul van Trigt: *Zeeburg. Geschiedenis van een joodse begraafplaats 1714-2014*
Uitgeverij Verloren, Hilversum, 2014
ISBN 978-90-87044-68-8
220 pagina's
€19

Metamorfose

Toen fotograaf Rogier Alleblas, die zelf in de Indische Buurt woont, in 2011 hoorde dat de woningbouwcorporatie de Alliantie in de Gorontalostraat een blok huizen aan het renoveren was, maakte hij twee jaar lang twee dagen per week, van 2011 tot 2013, foto's voor de Nieuwsbrieven van de Alliantie.

In 2013 verscheen het fotoverhalenboek *Oude muren, nieuwe burens*. In het eerste gedeelte van het boek worden de veranderingen in de Gorontalostraat in een wat wijder historisch perspectief gezet: hoe zag de buurt er eind negentiende eeuw uit, hoe in de oorlog en in de jaren vijftig en hoe na de komst van de migranten.

Verspreid door het boek staan ook nog vijf columns van Auke Kok waarbij de recente veranderingen in de Indische Buurt centraal staan. Maar ook heeft de fotograaf de verhalen opgetekend van de (tijdelijke) bewoners: van een meneer van Lent die niet meer terug wil naar zijn oude buurt omdat het een yuppenbuurt is geworden, of Hatice, een gescheiden moeder die allang blij is dat ze straks weer terug mag en trots vertelt dat ze geslaagd is voor haar inburgeringsexamen. Of mevrouw Gil die iedereen in de buurt kende, van volkse Beppie tot dronken Bob, en die klaagt dat het een egoïstische tijd is geworden waarin de mensen elkaar niet meer

kennen.

Het middenstuk is voor de bouwvakkers gereserveerd en aan het einde zien we de nieuwe bewoners in hun nieuwe, smetteloos witte ruimtes. Tijd voor het eerste krasje.

De grote kracht van dit boek zit hem voor mij in de metamorfose van de ruimten. Eerst zijn er nog de bewoners gezeten op hun bank, de asbak op het tafeltje vol met peuken en met fotolijstjes aan de wand. En dan, alsof een onzichtbare hand ze opgepakt heeft, zijn niet alleen zij maar ook hun spullen verdwenen en is er op de foto alleen nog een gat te zien waar de kachel heeft gestaan, of veelkleurig pakpapier als een keukenlaaitje wordt opengetrokken.

Een stadium verder kan de fotograaf alleen met de bouwtekening in de hand nog bepalen waar de plaats is die Hatice of meneer van Lent hun thuis noemden. Maar ook de foto's van de verweerde trapportalen, van de ingetapete handschoenen van de bouwvakkers of allerlei soorten behang, ooit zorgvuldig uitgezocht, zijn fascinerend.

Dat de kft van dit boek verstevigd is met behang is niet alleen een goedkope oplossing maar ook een symbolische en het leuke is dat het boek in vijftientig verschillende soorten kften verkrijgbaar is. Voor maar € 24,95 heb je een uniek fotoverhalenboek in handen.

Rogier Alleblas: *Oude muren, nieuwe burens, een nieuwe woning in Amsterdam*
Uitgeverij KOMMA/ d'jonge Hond, Den Haag, 2013
ISBN 978-94-91525-18-6
160 pagina's
€ 24,95

ADVERTENTIE

BOEKHANDEL van Pampus

Een eigenzinnige winkel met een groot aanbod literatuur en kinderboeken. Daarnaast vindt u er veel over filosofie, yoga, poëzie en natuurlijk de geschiedenis van het Oostelijk Havengebied; verder Art House dvd's, yoga-hulpmiddelen, een OV-chipkaart oplader en prettige zitjes voor een goede koffie of thee.

KNSM-laan 303 | 020-419 30 23 | open van dinsdag t/m zondag | info@boekhandelvanpampus.nl

ADVERTENTIE

DIERENKLINIEK HAVENS Java-eiland

Openingstijden
ma. | di. | vr. 09.00 - 19.00 uur
wo. 13.00 - 19.00 uur
do. 09.00 - 17.00 uur

Behandeling volgens afspraak
tel. (020) 41 93 583

Sumatrakade 377 - 379 | 1019 PM Amsterdam

ADVERTENTIE

KLEDINGREPARATIE & STOMERIJ ZEEBURG
De kledingreparatie & stomerij van Zeeburg!

KLEDINGREPARATIE
STOMERIJ

Baron G.A. Tindaalstraat 150
1019 TX Amsterdam
StomerijZeeburg

ADVERTENTIES

www.kindertherapieamsterdam.nl

Praktijk voor kindertherapie en ouderbegeleiding

Brigitte van der Linden

Scheepstimmermanstraat 24
1019 WX Amsterdam
06 - 499 169 19

De 7 Provinciën
design • bouwkundig ontwerp • uitvoering • bemiddeling o.g.

De specialist voor dakterrassen, rvs leuningen, balustrades, trappen, verbouwingen en dakopbouw. Wij werken vanaf 'creatief' concept tot en met volledige uitvoering, en bouwen altijd duurzaam.

www.ydesign.nl 020-419 39 38 KNSM laan 867 1019 LK Amsterdam